

Рольова компетентність в структурі психологічної зрілості молоді: гендерний аспект

Дмитро Кириченко

*магістрант кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» м. Київ, Україна,
e-mail: KyrychenkoDI@krok.edu.ua*

Вікторія Гриджук

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: HrydzhukV@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0006-7600-6283*

Період молодості є критичним етапом становлення особистості, під час якого відбувається формування світоглядних орієнтацій, професійної спрямованості, системи цінностей та здатності до самостійного прийняття рішень. Однією з ключових інтегральних характеристик цього періоду є психологічна зрілість, яка об'єднує такі складові, як відповідальність, автономність, рефлексивність, емоційна стабільність і здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми [3].

У структурі психологічної зрілості важливе місце посідає рольова компетентність, що визначає здатність особистості ефективно виконувати соціальні ролі відповідно до очікувань суспільства та вимог ситуацій. Рольова компетентність особливо актуальна для молоді, адже саме цей період життя передбачає активний вхід у систему дорослих ролей – професійних, міжособистісних, навчальних, громадянських тощо.

Окремої уваги потребує гендерний аспект, оскільки гендерні уявлення, соціальні очікування та моделі поведінки впливають на формування як психологічної зрілості, так і стиль виконання соціальних ролей.

Психологічна зрілість розглядається як інтегративна характеристика особистості, що відображає її здатність до саморегуляції, рефлексії, відповідальності, усвідомлення власних дій та їх наслідків, а також сформованість внутрішньої позиції дорослої людини [1].

До її ключових компонентів належать:

- когнітивний (адекватне усвідомлення себе й світу);
- емоційно-вольовий (стабільність, контроль емоцій, здатність до саморегуляції);
- мотиваційний (наявність цілей, внутрішня мотивація);
- соціально-перцептивний (здатність до розуміння інших, емпатії та співпраці).

Зріла особистість характеризується автономністю, відповідальністю, сформованими життєвими орієнтирами та здатністю до рефлексії й саморозвитку. У молодіжному віці ці компоненти перебувають на етапі активного становлення та є вразливими до впливу соціального середовища.

Гендер є важливим чинником розвитку рольової компетентності, оскільки він визначає соціальні очікування та моделі поведінки, які формуються протягом соціалізації. Як наголошує С. Бем, маскуліність та фемінність не є протилежностями, а можуть поєднуватися у андрогінній моделі, що забезпечує гнучкість та адаптивність поведінки [4].

Гендерна роль формує:

- стиль взаємодії;
- способи прийняття рішень;
- рівень емоційної регуляції;
- комунікативні стратегії.

У дослідженнях встановлено такі тенденції [3]:

- жінки: вищий рівень комунікативності, емпатійності, співпраці, емоційної чутливості;
- чоловіки: автономність, орієнтація на досягнення, раціональність, інструментальна поведінка;
- андрогінні особистості: максимальна гнучкість, найвищий рівень адаптації.

Гендерні особливості позначаються на стилях саморегуляції та готовності виконувати різні соціальні ролі.

Емпіричне дослідження підтвердило наявність зв'язку між психологічною зрілістю та рольовою компетентністю. Молодь з високими показниками самоактуалізації, саморегуляції та внутрішньої мотивації демонструвала:

- сформовані комунікативні навички;
- здатність до кооперації;
- вищий рівень емоційної регуляції;
- відповідальне ставлення до виконання соціальних ролей.

Це узгоджується з моделями МакКлелланда, Бояціса та Спенсерів, які наголошували, що саме внутрішні мотиви, навички та Я-концепція визначають ефективність поведінки.

Гендерні відмінності проявилися у такому:

- жінки більш орієнтовані на підтримання соціальних зв'язків;
- чоловіки демонструють більшу автономність та спрямованість на досягнення;
- андрогінні респонденти показали найвищі результати адаптивності та рольової ефективності.

Рольова компетентність виступає важливою складовою психологічної зрілості молоді та визначає її здатність до ефективного функціонування в соціальних ситуаціях. Вона формується під впливом індивідуальних, соціальних та гендерних чинників. Знання теоретичних основ, розуміння гендерних відмінностей та розвиток відповідних компетентностей є необхідними умовами становлення зрілої, соціально ефективною особистості.

Список використаних джерел

1. Панченко С. М. *Особистісна зрілість: сутність і перспективи актуалізації в умовах післядипломної освіти*. Вісник післядипломної освіти, 2010. № 1. С. 308-316.
2. Чемісова Т. С. *Психологічні умови розвитку творчої компетентності вчителя у процесі професійного становлення: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2018. 208 с.*
3. Штепа О. С. *Феномен особистісної зрілості*. Соціальна психологія, 2005. № 1 (9). С. 62-77.
4. Bem S. L. *The measurement of psychological androgyny*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1974. № 42. P. 155-162.